

Journalisterna sover när Bryssel vaknar¹

Maria Strömvik*

När medier kablar ut nyheter om politiska utspel och nya initiativ startar ofta en batalj. Personer med skiftande förhoppningar eller farhågor inleder sina försök att påverka debatten och därmed även politiken. Det här är politikens nerv och det är viktigt – både för medier och för dem som vill bidra till samtalet – att vara med från början.

I Sverige strävar reportrar närmast efter att leva i symbios med riksdagen och departementen för att så tidigt som möjligt kunna få ut nyheter, men hur ser det ut med rapporteringen från EU:s institutioner? Hur bra är svenska medier på att tidigt lyfta fram den dagliga politiken inom EU?

¹ De siffror som redovisas i denna studie bygger på kodning som gjorts av masterstudenten Dino Ekdal vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

* Maria Strömvik är statsvetare vid Lunds universitet och biträdande föreståndare för Centrum för europaforskning. Hon forskar och undervisar om Europeiska unionen och har ett särskilt intresse både för EU:s globala roll och för det svenska samhällets möjligheter att delta i utformningen av den svenska EU-politiken. Maria är också redaktör för bloggen europakommentaren.eu. Hon har tidigare bland annat varit statlig utredare för betänkandet EU på hemmaplan (SOU 2016:10) och arbetat med unionens säkerhets- och försvarspolitik vid Utrikesdepartementet.

Som vi ska se nedan är det lite så och så med den saken. Det finns också förvånansvärt stor variation mellan de större medierna. Politiken på EU-nivån förefaller sällan betraktas som en naturlig del av kvalitetsjournalistiken, även om besluten ofta handlar om sådant som ska bli ny lag i Sverige och övriga EU-länder.

Hos de allra flesta personer kommer kunskapen om politisk makt – vi kan kalla den demokratisk läskunighet – från det som sägs och skrivs i medier. Det är via TV, radio och tidningar, numera ofta kanaliserat i sociala medier, som vi löpande får förståelse för politiska händelser genom granskningar av makten. Det är där vi läser om olika åsikter om olika politiska förslag, vad åtgärderna kan innebära och vem som ska fatta besluten.

Medier spelar därför stor roll för skapandet av demokratisk legitimitet i ett samhälle. Bevakningen av politiska processer, från första början, möjliggör offentliga samtal och möjlighet att – för den som vill – försöka påverka politiken. När besluten är fattade är det ofta för sent. Genom valet av vilka frågor som bör täckas får medier helt enkelt något av en grindvaktsfunktion i det offentliga samtalet (Bijsmans & Altides 2007, s. 325; Callaghan & Schnell 2001, s. 187).

Nu är det ett kvarts sekel sedan delar av den politiska makten över Sverige flyttade från Stockholm till Bryssel och Strasbourg. För de journalister som har som ambition att granska makten borde det således vara helt naturligt att lika ofta rapportera, från ax till limpa, om nya processer när de påbörjas i Bryssel. Som medieforskaren Peter Berglez har uttryckt det:

Om makt förskjuts från ett rum till ett annat måste självklart medierna hänga med dit. Annars försämras deras förmåga att leverera tredje statsmaktsuppgiften. (Berglez 2009)

Granskning av makten – där den finns och när den utövas

Det finns inga nyare och breda systematiska studier av EU-rapportering i svenska medier, så vi vet ganska lite om hur de sköter sig. Däremot kan vi, utifrån reflektioner, observationer och anekdotiska berättelser, ha vissa aningar att utgå ifrån.

Först och främst kan vi misstänka att svenska medier inte varit speciellt bra på att följa med *dit makten finns*. Nyhetsmedier är sannolikt fortfarande främst fokuserade på nationell politik, trots att EU-nivån numera är en del av just den svenska politiken (Wester 2009, s. 15; Berglez 2009). Som EU-journalisten Sigrid Melchior har hävdad: ”Man glömmer att det här är *svensk politik* (Sveriges Radio 2019).”

För det andra kan vi förmoda att medier inte förmår hänga på redan tidigt i de politiska processerna, *när makten utövas*. Toppmöten, kriser, och Europaparlamentsvalen vart femte år verkar få en viss medieuppmärksamhet, medan övrig löpande politik prioriteras ned och försvinner från redaktionernas radarskärmar (Tallberg m fl. 2011; SVT 2016; Näringslivets medieinstitut 2019, s. 19). Dessutom hävdas det ofta att när rapportering väl sker, så sker den för sent, det vill säga när besluten redan är fattade. För att åter igen citera

Sigrid Melchior (Sveriges Radio 2019): ”Redaktionen har inte tillräckligt mycket koll för att veta att något är en nyhet – tidigt.”

Även journalisten Philip Lerulf har kommenterat denna brist:

Med ett fåtal briljanta undantag präglas svensk EU-bevakning av oregelbundna punktinsatser med avbrott för pliktskyldig valrapportering en gång vart femte år. Det är i bästa fall en styvmoderlig behandling av en växande maktsfär, i värsta fall ett tecken på att medierna ger upp ambitionen att granska och utkräva ansvar (Citerad i Brunelius 2011, s. 3).

Det är dock inte alla som håller med. Dagens Nyheter utrikeschef Pia Skagermark sa i en intervju i samband med Europaparlamentsvalet att hon tyckte att det var en myt att det är dålig EU-bevakning i Sverige och att i alla fall skriver *Dagens Nyheter* mycket om EU (Sveriges Radio 2019). Medieforskare i andra EU-länder har också konstaterat att det finns en ljusglimt just i de större och mest ambitiösa tidningarna. Ofta finns åtminstone en eller några större dagstidningar med höga ambitioner även när det gäller den löpande politiken inom EU, som skiljer sig markant från kvällstidningarna (Lloyd och Marconi 2014, s. 3–4; Trenz 2004).

Vi skulle således, för det tredje, kunna förvänta oss att åtminstone *några svenska kvalitetsmedier löpande förmår följa och granska makten*. Kanske borde vi särskilt förvänta oss detta av de stora dagstidningarna

och även av public service-företagen. Med tanke på den särställning som public service har bland svenska medier, och med tanke på det tydliga uppdraget att verka i allmänhetens tjänst, har dessa företag ett särskilt samhällsansvar.

Att kartlägga löpande EU-bevakning

Så, är det en myt att den svenska löpande EU-bevakningen är dålig? Det finns naturligtvis ingen perfekt metod för att mäta medietäckningen av vardagspolitiken i EU, men det går att hitta indikatorer. Ett sätt, som valts här, är att först kartlägga vilka löpande och viktigare nya initiativ som kommit upp inom EU – oftast genom nya initiativ från kommissionen – för att sedan spåra *vilka svenska medier (om några) som valde att plocka upp frågorna direkt när de dök upp på EU:s agenda*. Med denna metod försvinner de flesta ”kriser” och följetonger som till exempel *brexit* från urvalet.

Den första svårigheten är då att avgöra vad som är viktiga initiativ. Här kan vi dock välja att åka snålskjuts och använda regeringens egen ”nyhetsvärdering.” Regeringen har ett grundlagsfäst ansvar att löpande informera riksdagen om EU-kommissionens förslag till viktigare rättsakter, och även så kallade grönböcker och vitböcker, meddelanden om viktigare förslag eller strategier, och ”andra för Sverige viktiga EU-frågor” (Regeringskansliet 2012). Detta rapporteras löpande i så kallade *EU-faktapromemorior* och läggs ut på riksdagens webbplats.

Förutsatt att regeringens ”nyhetsvärdering” är acceptabel – och det har i alla fall Konstitutionsutskottet bedömt att den är – ger detta en bild av vilka nya initiativ från Bryssel som regeringen bedömt vara så pass viktiga att riksdagen behövde informeras om dem. Urvalet här föll på alla sådana frågor under en period av tre år, riksdagsåren 2016/17 till 2018/19, totalt 329 stycken.²

Det leder oss till den andra svårigheten. Med datumet för EU-initiativet kan man sedan söka i medie-databasen *Retriever* på omkringliggande datum för att se om, och i så fall vilka, medier som skrev om det. Här skedde sökningen från och med tre dagar innan initiativet, till och med tio dagar efter initiativet. Det är dock notoriskt svårt att med denna metod, i efterhand, söka bland artiklar vars ordval inte är känt. Även om den som söker i databasen har god inlevelseförmåga och testar alla ordval som dyker upp i fantasin, finns alltid en risk att en journalist ändå valt andra ord. I det fallet dyker artikeln inte upp i sökningen. För att minimera risken gjordes stickprov av en andra person för vissa av de frågor som inte dök upp i sökningarna. Detta föranledde inga egentliga förändringar, men siffrorna nedan måste ändå läsas med denna risk i åtanke.

Retriever genererar träffar för både webbaserade nyhetsartiklar och tryckta källor och i denna studie gjordes ingen åtskillnad mellan dessa. Det gjordes inte heller någon åtskillnad mellan nyhetsrapportering,

² I några fall lade EU-kommissionen samma dag fram ”paket” med flera (tre–fem) initiativ inom samma fråga. I dessa fall lades dessa först ihop och räknades som ett initiativ eftersom siffrorna annars blivit missvisande.

opinionstexter eller annat material. Det fanns inte utrymme att täcka in *Sveriges Televisions* och *Sveriges Radios* sändningar, men däremot ingick deras webbplatser i studien.

Ambitionen med denna studie var primärt att studera de större rikstäckande medierna. I sökningarna togs dock alla medier med – oavsett storlek – som fick träffar i *Retriever*, för att undersöka ifall det fanns andra medier än de med störst publik som visade sig vara lika bra eller bättre på att rapportera om den löpande EU-politiken. En väntad sådan källa var *Europaportalen*, som är specialiserad på just EU-nyheter. En lite mer oväntad källa, som visade sig dyka upp frekvent i sökningarna, var *Avanza Bank*.

Vilka medier klarar sig bäst och sämst?

De stora tidningarna, med störst räckvidd, är av särskilt intresse här eftersom de tillsammans når en mycket stor andel av befolkningen: *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Aftonbladet*, *Expressen* och *Dagens Industri*, samt de två stora regionala tidningarna *Göteborgs-Posten* och *Sydsvenskan*.³

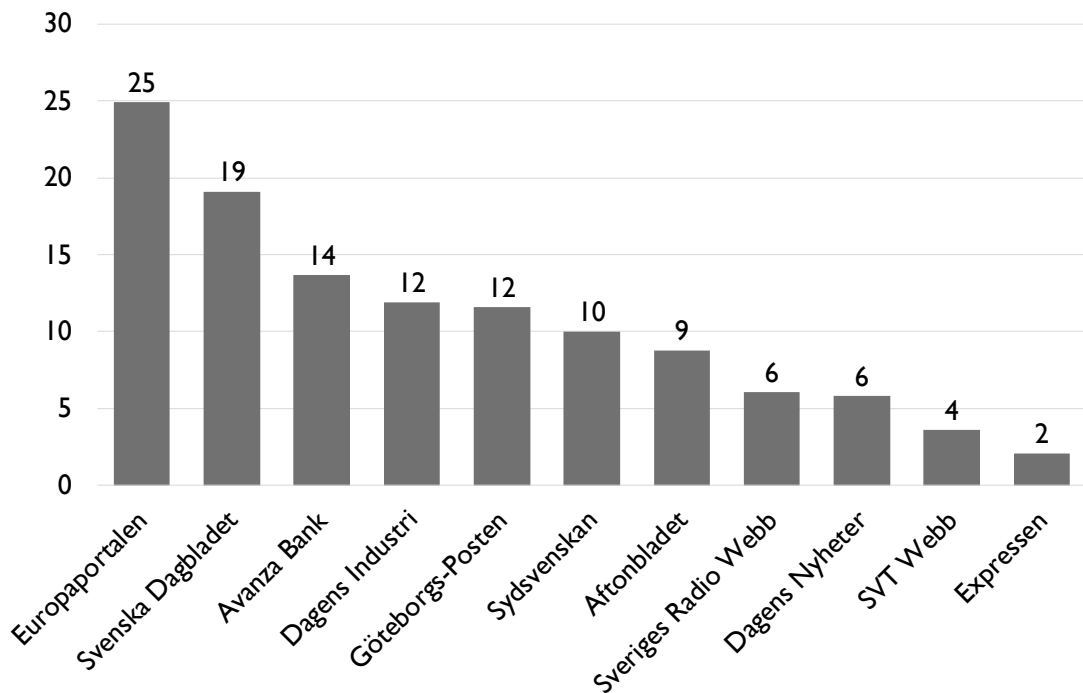
Av de nya händelser på EU-nivån som ingick i studien fanns 26 procent omnämnda i någon eller några av dessa tidningar. Detta innebar alltså inte att någon av tidningarna valde att rapportera om alla 26 procenten, och den stora dagstidning som skrev mest

³ Även Göteborgs-Tidningen och Kvällsposten är med i denna toppgrupp mätt i räckvidd (Kantar Sifo 2019), men dessa två ingick inte i studien av tekniska skäl då de ses som editioner av Expressen.

var Svenska Dagbladet (19 procent). Som framgår av figur 1, där också några andra medier lagts till, är det förvånansvärt stor variation mellan medierna. I topp hamnar *Europaportalen*, som nämnde 25 procent av EU-initiativen, medan *Expressen* hamnar i botten med endast 2 procent.

Det är väldigt stor skillnad mellan de två stora nationella dagstidningarna, *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet*. Förväntningarna från tidigare forskning, att de stora kvalitetstidningarna skulle ha högst ambitioner när det gäller att rapportera om och granska statsmakten, visar sig möjligen gälla för *Svenska Dagbladet* men knappast för *Dagens Nyheter* (knappast 6 procent). *Aftonbladet*, *Sydsvenskan*, *Göteborgs-Posten*, *Dagens Industri* och *Avanza Bank* visar alla upp en mer frekvent rapportering av nya förslag inom EU-politiken än vad *Dagens Nyheter* gör.

Figur 1. Procent av löpande EU-initiativ som rapporterades (augusti 2016 till juni 2019)

Det är inte förvånande att *Europaportalen* hamnar överst, men däremot är det lite mer klurigt att förstå varför *Dagens Nyheter* hamnar betydligt lägre än inte bara *Svenska Dagbladet* utan även till exempel *Göteborgs-Posten* och *Sydsvenskan*. En möjlig delförklaring – som inte undersökts här – är att de två sistnämnda kanske väljer att publicera fler korta EU-nyheter från TT än vad *Dagens Nyheter* gör.

Ett annat resultat som är särskilt värt att nämna är att webbnyheterna från public service-företagen, *Sveriges Radio* och *Sveriges Television*, hamnar långt ner på listan. Det säger inget om dessa två företags etersändningar, men visar att de nyhetskonsumenterna som endast besöker webbplatserna får väldigt lite information om nya initiativ inom EU. Särskilt verkar detta i det närmaste vara en vit fläck på *Sveriges Televisions* webbplats – det är bara *Expressen* som rapporterar ännu mindre – och det är bara marginellt bättre på *Sveriges Radios* webbplats.

Lokaltidningarna

Denna studie innefattar ingen djupare analys av individuella lokaltidningar, men det går att se att dessa ofta väljer att publicera till exempel TT-meddelanden om nya EU-initiativ. En lokaltidning som särskilt utmärker sig är *Lysekilsposten* vars läsare, jämfört med andra lokaltidningar, har fått relativt många EU-nyheter serverade. Detta verkar utöver TT-meddelandena bero på att *Lysekilsposten* publicerar ett veckobrev från Katarina Areskoug Mascarenhas, chef för EU-kommissionens Sverigekontor. *Lysekilsposten* omnämnde

totalt 5,2 procent av de nya EU-initiativen – bättre än SVT:s webbnyheter och bara marginellt (0,6 procent) lägre än *Dagens Nyheter*!

De specialintresserade

Om man kastar ut nätet riktigt brett, så att till och med varenda specialiserad tidning, oavsett storlek på läsekrets, kommer med kan vi också notera att det finns en hel del nya EU-initiativ som förvisso inte plockas upp av varken de större medierna eller lokaltidningarna men som ändå rapporteras i fackpress. Tidningar som *Svensk åkeritidning*, *Fiskejournalen*, *Packnyheter*, *Pensionsnyheterna*, *Lantbruksnytt*, och *Gröna bilister* (för att bara nämna några) visar att det finns fackjournalister som utan problem förmår följa politiken på EU-nivån och förmedla den till sina läsare direkt när något nytt hänt i Bryssel.

Täcker tidningarna svenska processer bättre?

En fråga som inte har något självklart svar är den om hur många av de nya EU-initiativen som *borde* få plats i svenska medier. Alla frågor som ingått i studien ansågs av regeringen vara tillräckligt viktiga för att riksdagen skulle behöva få information, men det är inte givet att de alla därmed borde värderas som nyheter av medierna.

När statsmakten numera är delad mellan den nationella nivån och EU-nivån borde vi däremot kunna förvänta oss att medier med hög ambitionsnivå skulle täcka nya löpande händelser inom EU i åtminstone

samma utsträckning som nya löpande händelser i det svenska systemet. Så, hur ser det ut om vi skulle försöka jämföra, och vad skulle vi i så fall jämföra med?

För att få en liten fingervisning om eventuella skillnader valdes de första 50 propositionerna som regeringen la fram år 2017 och de första 50 statliga utredningarna som tillsattes samma år, det vill säga totalt 100 ”nationella initiativ” som fick utgöra referenspunkt. Datumen för dessa initiativ valdes ut på samma sätt som för EU-initiativen: en sökning gjordes i *Retriever* från och med tre dagar innan händelsen till och med tio dagar efter händelsen. Jämförelsen är inte perfekt – fler och möjligen även andra typer av initiativ från regeringen skulle kunnat ingå – men får fungera som en indikativ bild av skillnaderna.

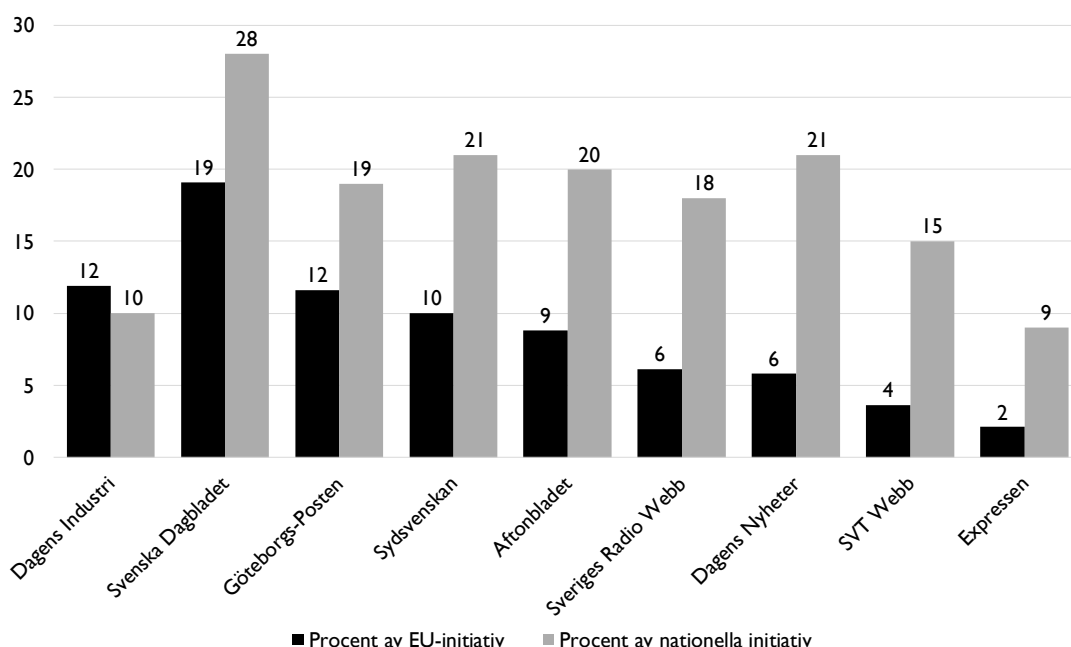
Någon eller några av de stora tidningarna (*Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Aftonbladet*, *Expressen* och *Dagens Industri*, *Göteborgs-Posten* och *Sydsvenskan*) skrev om 39 procent av dessa nationella initiativ. Detta kan alltså jämföras med 26 procent av EU-initiativen.

Det visade sig också här vara stora skillnader, som framgår av figur 2. De flesta medier rapporterar i betydligt högre grad om nya statliga utredningar och nya propositioner (dock mindre om propositioner än kommittédirektiv) än om liknande händelser på EU-nivån. Undantaget är *Dagens Industri* som rapporterade om marginellt fler nya löpande EU-händelser än svenska.

Svenska Dagbladet hamnade åter igen i topp. SvD, som skrev om knappt 19 procent av EU-initiativen, skrev om 28 procent av de nationella initiativen. Även

om den relativa skillnaden är stor, det vill säga 49 procent fler nationella än EU-initiativ, hittar vi ännu större skillnader (i stigande ordning) hos *Göteborgs-Posten*, *Sydsvenskan*, *Aftonbladet* och *Sveriges Radios webbplats*. Störst var skillnaderna hos *Sveriges Televisions webbplats* och *Expressen*, men även *Dagens Nyheter* hamnade i bottenrion. I *Dagens Nyheter*'s fall var det mer än två och en halv gång större chans att ett nationellt initiativ skulle omnämnas än ett EU-initiativ.

Figur 2. Skillnader i medietäckning av nya nationella initiativ och nya EU-initiativ

Kommentar: För EU-initiativ var perioden augusti 2016 till juni 2019 och för de svenska initiativen var perioderna januari–mars 2017 (propositioner) och januari–juli 2017 (kommittédirektiv). Tidningarna i diagrammet är organiserade från den med lägst skillnad mellan de två typerna (*Dagens Industri*) till den med högst (*Expressen*).

Som lite kuriosa i sammanhanget var det också en viss skillnad i rapporteringen om de svenska initiativen beroende på om propositionerna och tillsättningsarna

av statliga utredningar var direkt föranledda av lagändringar eller liknande på EU-nivå eller inte. Medan 23,5 procent av de nationella initiativ som direkt hänvisade till händelser på EU-nivån (normalt nya eller förändrade direktiv eller förordningar) nämndes, var motsvarande siffra 42,2 procent för dem som inte gjorde det.

Det visade sig däremot att om man enbart jämför rapporteringen om nya lagförslag så verkar skillnaderna vara mindre. Rapportering om propositioner skedde i åtminstone någon stor dagstidning i 30 procent av fallen, vilket kan jämföras med rapportering om nya förslag till direktiv och förordningar (det vill säga kommissionens lagförslag) i 26 procent av fallen.

Förväntningarna stämde delvis

Det stämmer alltså att vardagspolitiken inom EU, trots att den många gånger påverkar människors vardag i betydligt högre grad än kriser och toppmöten, inte porträtteras i svenska medier i någon större utsträckning. Det stämmer också att redaktioner i allmänhet förefaller prioritera att bevaka makten på nationell nivå i betydligt högre grad än den makt som Sverige delar med andra på EU-nivån.

Däremot är skillnaderna mellan olika medier större än vad man hade kunnat tro. De två stora nationella dagstidningarna uppvisade förvånansvärt olika prioriteringar. Medan *Svenska Dagbladet* rapporterade om nästan var femte EU-initiativ, rapporterade *Dagens Nyheter* endast om drygt var tjugonde – sam-

ma frekvens som *Lysekilsposten* och betydligt sämre än *Aftonbladet*. Slutsatser från andra länder, att stora morgontidningar har högst ambition att följa och granska makten, fick sig därmed en törn i denna studie. I Sverige är den största morgontidningen sämre än den största kvällstidningen, och ligger snarare på samma nivå som vissa lokaltidningar.

Eftersom *Sveriges Radios* och *Sveriges Televisions* sändningar inte ingick i studien är det inte möjligt att dra några generella slutsatser om public service. Men, det är tydligt att vardagspolitiken inom EU inte är prioriterad på webbplatserna.

För att dra mer långtgående slutsatser om nyhetskonsumenternas möjlighet att följa den löpande EU-politiken skulle flera andra aspekter också behöva vägas in. En sådan är kvaliteten på innehållet i rapporteringen (för ett försök se Näringslivets medieinstitut 2019). Framgick det till exempel korrekt vems förslag det var, vad det innehöll, vad olika större intressenter ute i samhället tyckte om frågan, och hur den fortsatta processen såg ut? En annan är ifall det finns en övervikt för rapportering inom vissa politikområden, till exempel ekonomiska frågor. Genomgången ovan visar att det skulle behövas fler jämförande studier – både mellan svenska medier och mellan länder – för att få en bättre bild. I brist på sådana får vi nöja oss med att konstatera att åtminstone frekvensen i bevakningen av makten kan bli bättre. Med tanke på att makten inom EU också är svensk makt, framstår svensk media i många avseenden mer provinsial än nationell.

Referenser

- Berglez, Peter (2009) *Svenska medier måste ta EU-frågorna på allvar*. Debattartikel i Göteborgs-Posten, 18 februari 2009.
- Bijsmans, Patrick & Christina Altides (2007) 'Bridging the Gap' between EU Politics and Citizens? The European Commission, National Media and EU Affairs in the Public Sphere, *Journal of European Integration*, 29(3), s. 323–340.
- Brunelius, Malin (2011) *Europeiska unionen i svensk media – en kvantitativ innehållsanalys av svensk nyhetspress*. Masteruppsats, Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Callaghan, Karen & Frauke Schnell (2001) Assessing the Democratic Debate: How the News Media Frame Elite Policy Discourse, *Political Communication* 18(2), s. 183–213.
- Gleissner, M. & De Vreese, C.H. (2005) News about the EU Constitution. Journalistic challenges and media portrayal of the European Union Constitution, *Journalism: Theory, Practice and Criticism*, 6(2), s. 221–242.
- Kantar Sifo (2019) *Räckviddsrapport*. ORVESTO Konsument 2019:1.
- Lloyd, John och Christina Marconi (2014) *Reporting the EU. News, media, and the European institutions*. I.B. Tauris & Co, tillsammans med Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford.

- Näringslivets medieinstitut (2019) *De osynliga konfliktlinjerna: Le Monde och Dagens Nyheters EU-rapportering i en jämförelse*. Rapport.
- Regeringskansliet (2012) *Cirkulär 2. Samråd, överläggning och information mellan regering och riksdag i EU-frågor*. Statsrådsberedningen.
- Sveriges Radio (2019) För liten, för grund, för sen – svensk EU-bevakning kritiserar. Programmet *Medierna*, 29 april 2019. URL: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=7207954>
- SVT (2016) *EU – ett svårbevakat område för svenska medier*. SVT Nyheter. URL: <https://www.svt.se/kultur/medier/eu-reportrar-kritiseras>
- Tallberg, Jonas, Derek Beach, Daniel Naurin och Teija Tiilikainen (2011) Svensk EU-bevakning under all kritik. *Journalisten*, 18 augusti 2011.
- Trenz, Hans-Jörg (2004) Media Coverage on European Governance: Exploring the European Public Sphere in National Quality Newspapers. *European Journal of Communication*, 19: 291